

SAMHALL STRUNTAR I SMITTAN

Människor i riskgrupp städar äldreboenden, mataffärer och gym. Utan skydd. De trängs på bussar och i små fikarum.

Samhalls städare glömdes bort under pandemin.

Text: ELINOR TORP, et@da.se Foto: DAVID LUNDMARK

SAMHALLS VITTNEN

– MER PÅ DA.SE

- **Skyddsombudet Richard** slog larm till Arbetsmiljöverket – som lade ner anmälan. "Samhall skyddar inte sin personal."
- **Hjärtsjuka Per** åker buss mellan städjobben.
- **"Lulu"** städar på flera äldreboenden utan skydd. "Tänk om vi smittar ner de äldre."

DA Se och hör människor berätta.

Urban Forsberg städar på Ikea och tar hand om kundvagnar åt både Ikea och Willys.

CHEFEN HOTADE MED EN
TOLVA, OGILTIG FRÅNVARO

art fan är gubbjäveln? Johan irrade efter pappa i Samhalllokalen. – Han är hemma och snyter sig, svarade jobbarkompisarna.

Jaha lite förkyld, tänkte Johan, han kommer väl till helgen när han piggnat på sig. Pappa hade strålat som en sol senaste året. Sextio bast och fast jobb. Astman och krämporna till trots hade han lyckats få anställning och lön, på Samhall. Så nu var de arbetskamrater. Men pappa körde personal och material mellan de olika städuppdragen, trasor och smutsiga moppar. Johan jobbade på som vanligt ute hos kund. Häktet med alla celler skulle saneras och städas, de långa korridorerna, kontoren, toaletterna, hela höga polishuset.

Varje dag och varannan helg städade han och hans fru Nettan. Cellerna var värst. Spottloskor, snorpapper, spyor, blod, kiss och bajs – allt som kan komma ur en människa fick de handskas med. Man vande sig. Men nu skvalade radion om ett nytt lömskt virus som dödat människor i Kina och Italien.

Nettan som är skyddsombud började ifrågasätta varför de inte hade ordentliga skydd när de städade cellerna. Och hur visste man att de intagna inte hade covid som den nya sjukdomen hette? De läste tillsammans på Folkhälsomyndighetens hemsida. Varför hade inte deras arbetsgivare Samhall gjort några ordentliga riskbedömningar?

De kontaktade huvudskyddsombudet som också är driftledare. Hon pratade med de överordnade cheferna. Men ingenting förändrades. De svalde oron och städade vidare. Helgen närmade sig och Johans mobil ringde. Pappa hade blivit inlagd. Han hade testats positivt för den nya sjukdomen. Inte så farligt, bedyrade han.

– Jag får syrgas. Lite luft i näsan bara.

Okej, tänkte Johan. Pappa lät pig på rösten. Snart är han tillbaka.

På lördagar och söndagar städade Nettan och Johan ensamma i polishuset. Fyllcellerna var ingen angenäm historia. De höll andan och fixade vad som behövde fixas. Telefonen pep. Pappa skrev att han skulle sövas ner. Av läkarna på avdelningen fick familjen veta att lungorna behövde vila för de var lite ansträngda. Okej, tänkte Johan, pappa behöver vila. Sedan är han på benen igen.

Johan fortsatte jobba. Han ville ha

Nettan städar hos polisen och sanerar celler i arresten.

Johan vars pappa dog.

” Vi får inte städa bilarna på ett säkert sätt för interiören kan torka och spricka. Men ett liv är väl mer värt än en ratt? ”

Nettan.

annat att tänka på. Men mobilen pep varje dag fram nya besked. Ett efter ett la organen av. Levern, lungorna, njurarna.

Om pappa smittats på jobbet är förstås omöjligt att veta. Men att utan skydd köra personal och smutsigt städmaterial mellan kunderna är knappast ett riskfritt arbete, inte för pappa med sin astma.

SAMHALLS UPPDRAG

Att skapa utvecklande arbeten åt personer med olika funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

Ur Samhalls årsredovisning.

5

miljarder kronor får Samhall från staten varje år för att klara sitt uppdrag.

Inför arbetshelgen fick Johan och Nettan reda på att det fanns ett bekräftat covid-fall i en av cellerna. Driftledaren satte upp nödflagg och ringde runt till cheferna som var lediga. Hon ville inte skicka in personalen dit.

Men högsta chefen beslutade. De ska in. Samhall har kommit överens med kund. Så är det. In och sanera. Annars är det arbetsvägran. En underordnad chef hotade Johan med en tolv – ogiltig frånvaro. Avdrag på lönen. Det var inget ovanligt att områdeschefer hotade med det.

När Johans axel slets sönder på jobbet och läkaren skrev sjukintyg fick han ändå en tolv med avdrag på lönen. Först efter att ha vänt sig till facket upphävdes tolv. Städdjobben måste utföras och Johan skulle göra det.

Nettan tittade på Johan. Med en

klump i magen började han spola med slang in i cellen. Pappa låg nedsovd i respirator nu. Stannar hjärtat så gör vi ingenting mer, sa läkarna.

Efter någon dag: Nu stänger vi av. Nettan och Johan åkte till sjukhuset. Sjuksköterskan informerade dem om allt de måste sätta på sig i form av skydd. Ordentligt och redigt, olik förvirringen på Samhall.

Slangarna drogs ur. Tio minuter senare var Johans pappa död.

För fyrtio år sedan bildade staten ett företag som skulle få namnet Samhall. Uppdraget är än i dag att ”utveckla människor med funktionshinder”. Men från att ha skyddat dem från stressen och pressen på

Från stiftelse till bemanningsbolag

1980 Stiftelsen Samhällsföretag bildas.

Staten tar över landets 370 skyddade verksamheter för arbetshandikappade. Personalen gör alltfrån träskor till möbler och sportartiklar som skidstavar och bandyklubbor.

1992 Stiftelsen omvandlas till koncernen Samhall AB med flera dotterbolag.

2002 Samhall blir ett enda bolag med staten som ägare. Personalstyrkan minskar och företaget har problem med lönsamheten.

2003 Från slutet av nittio-talet utsätts Samhall för hårda besparingar. Regeringen tillsätter en utredning om företagets roll och utveckling. I rapporten slås fast ”att det råder en uppenbar målkonflikt mellan kraven på lönsamhet och kraven på att erbjuda personer med arbetshandikapp meningfullt och utvecklande arbete.”

2006 Samhall börjar avveckla sina egna verkstäder och inleder resan mot bemanningsbolag.

FOTO: TITNHEISBRÄN

2007 Samhallsuppropet. En namninsamling.

Under åren som följer vittnar anställda om att vinstintressen blivit överordnade människorna som jobbar här. De tvingas resa långt till jobb ute hos andra arbetsgivare nu när företaget gått över till service och bemanning. Många mår dåligt och känner sig stressade.

2008 Riksrevisionen granskar Samhall.

Arbetsförmedlingens administrativa rutiner försvårar uppföljningen. Anvisas rätt personer till skyddat

den reguljära arbetsmarknaden är Samhall nu ett kundfokuserat bemanningsbolag. Människor i riskgrupp städar livsmedelsbutiker, offentliga toaletter, äldreboenden, tågstationer, flygplatser, gym och hamburgerrestauranger där coronaviruset sprids.

Det handlar om tiotusen människor som glömts bort under pandemin. De åker kollektivt till äldreboenden och jobbar helt utan skydd och utan att lokala och individuella riskbedömningar har gjorts. Det innebär att Samhall bryter mot Arbetsmiljöverkets föreskrift om smittskydd.

På huvudkontoret i Stockholm, långt ifrån städarnas verklighet, bedöms riskerna. En av Samhallstädarna mejlar tidningen och är så rädd att hon skriver under med ett mansnamn.

Under pandemin har vi kontakt. Vi zoomar och mejlar och i januari 2021 träffas vi på coronadistans utanför ett äldreboende där hon städar. När hon började på Samhall jobbade hon för en och samma kund. Nu städar hon på flera äldreboenden och får ta sig till fots däremellan. Till och från jobbet åker hon buss, i knöckfulla bussar där det är omöjligt att hålla avstånd till varandra.

Lulu, som hon vill att vi kallar henne, drabbades av lunginflammation när hon utsattes för kyla och drag på tidigare Samhalljobb. Så att städa är bättre. Men Lulu önskar att hon kunde få städa hos en och samma kund, inte flera olika. Några skydd fick hon och de andra stä-

darna inte heller när pandemin drog i gång.

Ända fram till slutet av 2020 rengör hon inne på äldreboendena utan munskydd, förkläden eller visir. Ibland möter hon de gamla vid toaletterna när hon städar eller i korridorerna där hon drar fram med sin vagn. Nu har hon börjat med munskydd utan att veta om det verkligen hjälper. En kollega har astma, en annan tillhör riskgrupp på grund av hjärtat.

– Och om vi blivit smittade utan att veta om det riskerar vi ju också att smitta ner de gamla. Det vore förödande, säger Lulu.

Resan mot bemanningsbolag i den hårt konkurrensutsatta städbranschen började för ungefär tio år sedan. 2011 kom att kallas "Kundskapsåret". Samhall fick

”Om vi blivit smittade utan att veta om det riskerar vi ju också att smitta ner de gamla. Det vore förödande.

Lulu.

en ny vd. Och en konsult åkte landet runt och utbildade Samhallchefer i affärstänket kring upphandlingar. Att satsa på de stora och mest lönsamma kunderna och till varje pris behålla dem. Att vinna kontrakt. Och i alla lägen vara lojal mot kunden.

"Kunden i fokus" var rubriken på reportaget i Samhalls egen tidning som publicerades "Kundskapsåret" 2011. Inget om medarbetarna och uppdraget. Nu skulle man kamma hem Coop, Ikea, kommuner och hela stora Arlanda. Kriget om de största uppdragen hade börjat. Och inget städbolag i Sverige har varit så framgångsrikt som Samhall på att vinna upphandlingar de senaste åren.

En excellfil som Dagens Arbete tagit del av visar hur de 800 områdescheferna mäts och jämförs. Jobbar man i ett distrikt som ligger långt ner i statistiken är piskan hårdare. En chef berättar hur flera stora affärer gick i lås samtidigt som Samhall i den delen av landet inte fick ihop personal med arbetsförmåga till de stora städuppdrag man redan vunnit.

– Jag tänkte att Samhall är en arbetsplats som står för någonting, med en värdering som jag stöttar och som jag gärna vill jobba med. För mig låg det nära till hands eftersom jag tidigare jobbat med att få ut människor i praktik. Nu skulle jag i stället få ut dem i anställning, säger en annan chef, Anna.

Hon vacklar fram och tillbaka om hon vågar berätta öppet med sitt riktiga namn. Hon landar i att hon måste. För människornas skull. För att Samhall ska bli det som företaget är tänkt att vara.

Under pandemin får två chefer i en annan del av landet var sin varning för att de meddelat att de inte längre kan

Urban Forsberg både städar och sitter med i företagsrådet som facklig representant.

garantera personalens säkerhet och hälsa. De straffas med ett hot om att förlora jobbet.

– Om man tittar på våra mål så är det mesta styrt mot affärerna. Man har helt tappat de mjuka värdena, det som Samhall finns till för. Det handlar ju om de här människorna, att hitta möjligheter för ALLA att få vara behövda någonstans. Att ha en anställning och kunna försörja sig, säger Anna som har en lång utbildning inom arbetsmiljö.

När hon väcker frågan om riskbedömningar, att arbetsmomenten ute hos kund måste gås igenom, får hon ointresserade miner till svar.

– Som det är nu går jag och är rädd varje dag för att någon ska skada sig eller bli sjuk. Om någon av mina medarbetare dör kan jag hamna i fängelse. Det är jag som har det delegerade arbetsmiljöansvaret.

Strax före publicering hör Anna av sig. Hon är orolig. Hon tappar här.

– Jag kommer att bli uppsagd om jag berättar sanningen om Samhall, säger Anna vars namn vi fingerat för att skydda henne.

Ytterligare två chefer, som först bestämmer sig för att vittna öppet om allt som sker i det statliga bolagets regi, backar.

– Vi vågar inte. Det är inte lätt att få nytt jobb på orten där vi bor.

En annan områdeschef:

– Det är mer fokus på vinst än på människorna.

Medan en tredje svarar:

– Arbetsmiljölagen gäller inte här.

Urban Forsberg är facklig representant i Samhalls företagsråd och sitter med i centrala arbetsmiljökommittén. Okunskapen bland Samhalls områdeschefer är stor, vittnar han om.

– Cheferna slutar efter bara några månader när de upptäcker att Samhall inte är vad de trodde. Vi hade fyra områdeschefer på ett år.

Själv städar Urban Forsberg på Ikea och tar hand om kundvagnar åt både möbelvaruhuset och stormarknaden Willys i husblocket bredvid.

Helger är det trots pandemin tjockt med folk inne på Ikea.

– När det är som värst, lönehelger, kan man varken gå bakåt eller framåt, till höger eller vänster. Det är ett hav av folk.

Under 2020 nekas Samhallstädarna att bära munskydd. I uppdraget ingår det också att torka stolar och bord så fort matgästerna i restaurangen rest sig. Hur säkerställer ni att medarbetarna inte smittas av corona? frågar Urban Forsberg Samhall-ledningen. *Vi har folk med diabetes, högt blodtryck och astma för att nämna några diagnoser!* understryker han i ett mejl till cheferna.

– Vissa arbetsplatser här uppe i nord fick inte ens handskar när viruset sprids

som värst. De jobbade utan några skydd alls, berättar Urban Forsberg.

I samma stad sicksackar Samhalls städare fram på ett av Europas största gym, 22 000 kvadratmeter som ska skuras. De svabbar och torkar av maskinerna medan gästerna gymmar. De

26 000
anställda har Samhall.

5 000
kunder har företaget.

arbete hos Samhall? Uppgifter om vilka personer som tillhör de prioriterade grupperna saknas i Arbetsförmedlingens register och koderna för funktionshinder stämmer inte överens. Men Samhall uppfyller målen från regeringen kommer Riksrevisionen fram till.

2009 Dagens Arbete granskar Samhall

som gett sig in i återvinningsbranschen. Funktionshindrade jobbar vid livsfarliga maskiner, i giftig dieselrök, helt oskyddade. Samhall svarar att det är en omogon bransch som företaget i framtiden ska undvika.

2011 "Kundskapsåret".

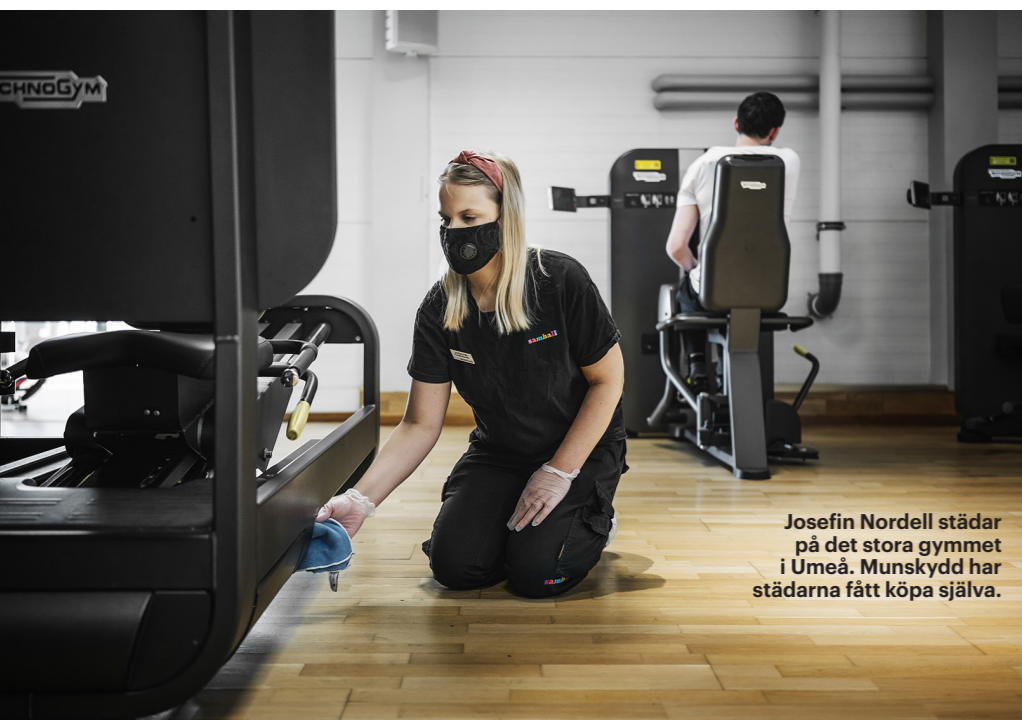
En konsult åker runt i

landet och utbildar Samhallchefer i att söka sig till de allra lönsammaste kunderna. "Sitter man för mycket blir man röd och svullen i baken, som en babian och det är jag som är babianjägaren", säger konsulten när han besöker Samhall i Umeå. Rubriken på reportaget i Samhalls egen tidning är **Kunden i fokus**. Två uppslag utan ett ord om medarbetarna. Samhall har nu fått en ny vd, Monica Lingegård från säkerhetsbranschen.

2015 Monica Lingegård utses till årets vd

för "särskilt goda resultat i form av påtaglig tillväxt och nyanställningar", skriver Samhall Story. Sjuktaalen ökar till mellan 15 och 20 procent. De allvarliga olyckorna med arbets-skada ökar också från år till år.

Josefin Nordell städar på det stora gymmet i Umeå. Munskydd har städarna fått köpa själva.

flesta Samhallstädare som jobbar här är unga, men alla har underliggande sjukdomar och flera nedsatt immunförsvar. Visst tänker de mycket på smittriskan. Och även om gymmet försöker glesa ut gästerna genom ett bokningssystem blir det ibland trångt vid maskinerna.

Munskydd har de fått köpa själva. En del har. Andra städar utan. I coronatider ska toaletterna precis som på Ikea städas mångdubbelt så ofta – vardagar, kvällar, helger. Cheferna har slutat jobba helg och tagit bort sitt journalnummer. Samhallstädarna är nu lämnade själva ute hos kund.

En kvinna som Dagens Arbete talar med pressas att jobba helg i butik trots att hon har läkarintyg på att det är direkt olämpligt med hennes diagnos.

Längre söderut i Sverige städar Serafino en tågstation ensam och har gjort det i över sju år. Nu har han halkat på isen och brutit armbågen, men han jobbar ändå. Han trivs. Och han städar helst ensam.

Det blir mindre konflikter då. På toaletterna hittar han både det ena och det andra, som kanyler och stomipåsar med avföring.

Han städar med ett enkelt munskydd och tunna plasthandskar. Men han är inte rädd för coronan. Visserligen har han högt blodtryck och problem med hjärtat, vilket gör honom till riskgrupp. Men vi ska alla dö en dag, säger han. Vi lever och vi dör.

Men när företaget nu vill att han även ska städa på Ica i annan del av stan och ta sig mellan de bägge uppdragen, säger han uppgivet att det inte kommer att gå.

– Det blir inte bra för mig. Hit och dit. Dit och hit. Fram och tillbaka, det blir för mycket. Det blir inte bra. Jag kommer nog inte klara det med alla mina brock på benen.

Nästan fem miljarder kronor får Samhall i så kallad merkostnadsersättning varje år, skattemedel som ska användas för det speciella uppdraget företaget har, ”att ut-

” Jag ser oron i mina arbetskamraters ansikten, att de tvekar utanför toaletterna och cellerna.

Nettan.

veckla människor med funktionshinder”.

Samhallmedarbetare brukar skämta med varandra:

– Vi utvecklas inte. Vi avvecklas.

Det berättar en kvinna som har en medfödd skada i ena handen och därför bara städar med vänster. Efter en tid som städare på Samhall med för tung mopp drabbades hon av karpaltunnelsyndrom och behövde opereras. Även vänsterhanden är nu kaputt.

– De fina värdeorden skiljer sig från verkligheten, säger Johan.

– Jag är bara en prick i Samhalls system. En siffra i statistiken. Vi kan sätta upp hundra flaggor. Kunden kommer ändå alltid först.

Snart ett år har gått sedan hans pappa dog. Företaget hörde inte av sig, och Johan fortsatte i polishuset som förut. Nu är han rädd att bli av med jobbet om han kritiserar företaget. Flera av medarbetarna har fått höra att de inte ska prata med media efter kritiska artiklar i städarnas fackförbundstidning Fastighetsfolket.

Men Nettan vägrar låta sig tystas. Hon är utsedd till skyddsombud och skulle någon ge sig på henne är det ett lagbrott. Det är måndag eftermiddag och hon kommer ut genom polisens grindar, drar på sig munskyddet och sätter sig på bussen hem.

I våras efter att Johans pappa gått bort läste hon i ett internt dokument att de bara får använda fuktad mikrotrasa i bilarna. Ingen desinfektion. Bara vatten. ”Arbetsinstruktion avtorkning i bilar under Covid-19 Pandemin” heter dokumentet som Dagens Arbete på annat sätt får ut. Där framgår det tydligt.

– Vi får inte städa bilarna på ett säkert sätt för interiören kan torka och spricka. Men ett liv är väl mer värt än en ratt?

Jamen vadå, det finns ju nya på Arbetsförmedlingen. Om jag blir utsliten eller dör, då tar Samhall bara in en ny, brukar Nettan tänka.

– Så känns det. Efter att vi hade varit på IVA beklagade kollegorna sorgen, men cheferna sa bara: Jaha ni är tillbaka på jobbet, vad bra!

Vakter i huset testades positivt. Poli-ser. Inga nya riskbedömningar gjordes.

– Det är en obehagskänsla att gå till jobbet. Eftersom jag lider av panikångest blir det ännu jobbigare. Det händer att jag kommer halvvägs till bussen och vänder om igen.

Tårarna tränger fram. Minnena från IVA, hur ett liv bara blir en kropp.

– Jag ser oron i mina arbetskamraters ansikten, att de tvekar utanför toaletterna och cellerna, men de vågar inte säga något. De är inte som jag. De är rädda. ❄

Samhall: ”Vi följer noga myndigheternas rekommendationer”

Svar på kritiken. ”Vi kan definitivt inte träffas fysiskt med tanke på att Samhall arbetar för att motverka smittspridning på alla sätt”, säger HR-strateg Liza Radon.

Samhall väljer att svara skriftligt på kritiken:

”Vi värnar om våra medarbetare. Eventuell oro tas på största allvar och hanteras i dialog med närmaste chef. Som arbetsgivare är det dock inte vår roll att göra medicinska bedömningar gällande vilka som tillhör riskgrupper.”

HR-strategen Liza Radon, som ansvarar för arbetsmiljön i bolaget nationellt, hävdar att Samhall har tydliga riktlinjer för skyddsutrustningen.

”I samråd med våra kunder använder vi den utrustning som krävs för det specifika kunduppdraget, i syfte att till exempel skydda de äldre. Vi följer

noga myndigheternas rekommendationer och riktlinjer och använder skyddsutrustning vid behov. Vi har som grundregel att aldrig städa med vår personal i utrymmen där konstaterat coronasmittade personer vistas”, skriver hon.

Samhall genomför kontinuerliga riskbedömningar, enligt HR-strategen.

”Vi har i synnerhet bedömt de risker som kan vara särskilt riskfyllda, till exempel punktsanering av blod, uppkastningar och salivansamlingar.”

Skyddsutrustningen är anpassad utifrån uppdraget och förstärkt vid behov, bedyrar Liza Radon.

Under pandemiåret gick Samhalls sjukskrivningar upp.

”Vi kan se att vi har haft en ökning av sjuktalen med anledning av den allmänna spridningen av corona i samhället.” ❄

Fler svar från Samhall på da.se

2016 Regeringen ger Statskontoret i uppdrag att **kartlägga och analysera Samhall**. Lägre andel personer med rörelsenedsättning och ökad andel utrikesfödda med arbetsförmåga, kommer Statskontoret fram till. Anvisade personer med stora behov av stöd och anpassning minskar eftersom kraven skärpts.

2017 **Dagens Arbete granskar Samhall igen**.

Inget har blivit bättre. Funktionshindrade skruvar isär granater och tonvis med elektroniskrot sorteras.

Skyddsombud över hela landet larmar om missförhållanden till Arbetsmiljöverket.

2018 **Konkurrensverket utreder** om Samhalls försäljning av städtjänster snedvrider konkurrensen.

Ärendet avskrivs. Men Konkurrensverket utesluter inte att frågan kan komma att utredas igen. Helsingborgs Dagblad och Sydsvenskan granskar Utvecklingshjulet som ska göra Samhallanställda ännu mer flexibla. Företaget backar. Utvecklingshjulet läggs ner.

2019 I rapporten **Samhall sopar mattan med städföretagen**

går arbetsgivarorganisationen Almega hårt åt Samhall.

Medlemmarna har under många år upplevt en osund konkurrens från det statligt ägda bolaget. ”Staten slår undan fötterna på företag i glesbygden”, skriver Almega.

2020 Coronaviruset visar tydligt hur **dåligt skyddade** städarna är. Samhall-

personal med underliggande sjukdomar städar äldreboenden, köpcentrum, snabbmatskedjor, tågstationer och flygplatser – utan skydd. Redan i början av pandemin rapporterar tidningen **Fastighetsfolket** att tre dött i covid-19 på Samhall.

2021 Samhall får ny vd, Sara Revell Ford. ❄

Serafino med dåligt hjärta och högt blodtryck städar ensam en tågstation.

